

КЛАСИФІКАЦІЯ РАЙОНІВ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ІНДИКАТОРАМИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

У статті розглядаються трудові ресурси районних систем Дніпропетровської області за допомогою інтегрального індикатора. В якості синтетичних параметрів районних систем застосовані індикатори, за допомогою яких виконано аналіз динаміки та стану трудових ресурсів. На основі зазначених індикаторів виконані часткові класифікації та рейтинги районів. За кожним індикатором виконано класифікацію районів та визначено тенденції динаміки змін індикаторів у часі.

Ключові слова: трудові ресурси, міграція, демографічний тиск, інтегральний індикатор, коефіцієнт ефективності використання.

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні процеси, що активно відбуваються в Україні під впливом глобалізаційних викликів на тлі ринкових перетворень мають забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток держави в цілому і окремих регіонів, зокрема. Стійкий соціально-економічний розвиток країни має стати основою для підвищення її незалежності, а також забезпечити підвищення рівня та якості життя населення, зниження безробіття, більш повного задоволення духовних потреб тощо. В цьому аспекті актуальною проблемою для України є питання зайнятості населення, регулювання розподілу трудових ресурсів та їх оптимального використання. Дніпропетровський регіон відіграє важливу роль в соціально-економічному розвитку України, має давню історію формування виробничого та інтелектуального потенціалу, власні суспільно-географічні особливості формування трудових ресурсів, а тому і вибраний у якості об'єкту дослідження

Огляд попередніх результатів наукових досліджень. Теоретичною базою дослідження слугували наукові праці вітчизняних вчених: Л. Згалат-Лозинської [1], В. Покришука [1], Н. Слівінської [3], Р. Чорного [5] та ін. Але багатоаспектність дослідження трудових ресурсів підкреслюється відсутністю єдиної класифікації факторів формування та використання трудових ресурсів.

Постановка мети наукового дослідження. Дослідити формування трудових ресурсів районних систем Дніпропетровської області за допомогою інтегрального індикатора.

Виклад основного матеріалу. Синтетична стадія дослідження трудових ресурсів включає отримання нової інформації на основі виконаного аналізу вихідних даних. В якості синтетичних параметрів районних систем застосовані індикатори.

Індикатори – це комплексні показники, які у спрощеному вигляді відображають стан об'єкту (процесу, явища, системи, ситуації тощо). В залежності від їхнього змісту і мети застосування розрізняють прості та інтегральні

(складні, пов'язуючі тощо) індикатори.

Прості індикатори характеризують одну властивість або ознаку об'єкту і мають відносно просту структуру, тому для їх визначення використовується невелика кількість параметрів. У науковому аналізі ці індикатори застосовуються для локальної систематизації (групування, визначення розподілу) об'єктів або згортки інформації. На відміну від них, інтегральні індикатори дають більш повну характеристику стану об'єкту, визначаються за багатьма параметрами (у тому числі і за простими індикаторами) і мають складну структуру. Як правило, вони відображають різні властивості (ознаки) об'єктів або зв'язки між ними і тому придатні для більш ефективної згортки інформації і використання у якості критеріїв узагальненої систематизації об'єктів. Індикатори повинні бути оптимальними з точки зору відбору і доступності (надійності, достовірності) параметрів об'єкту. При необхідності найбільш повного відображення стану об'єкту створюють систему індикаторів, наприклад, економічного, стійкого, соціального тощо розвитку соціоприродних систем [4].

У даному дослідженні розглядається лише одна складова суспільного процесу, а саме – питання формування трудових ресурсів районних систем Дніпропетровської області. Очевидно, що для його характеристики достатньо одного інтегрального індикатора. При цьому необхідно врахувати не тільки основні процеси, що визначають стан трудових ресурсів – демографічні (відтворення населення і демографічний тиск), міграційні (трудова міграція), вікові (старіння), але й ефективність використання трудових ресурсів (зайнятість населення або безробіття).

Для забезпечення однозначності трактування індикатора доцільно визначити загальний принцип його конструювання. У даному дослідженні вибрано принцип прямого зв'язку, тобто, пряму пропорційну залежність значення індикатора і стану трудових ресурсів. Для цього у формулах відношень статистичних показників у чисельнику розміщуються параметри,

що характеризують позитивні риси суспільно-географічного процесу, а в знаменнику – негативні.

Враховуючи викладені вище міркування, формула для визначення інтегрального індикатора стану трудових ресурсів для i – того об'єкту має наступний вигляд:

$$I_i = K_{\text{еф},i} * (I_{\text{дем},i} + I_{\text{вік},i} + I_{\text{міг},i}), \quad (1.1)$$

де I_i – інтегральний індикатор стану трудових ресурсів;

$K_{\text{еф},i}$ – коефіцієнт ефективності використання трудових ресурсів;

$I_{\text{дем},i}$ – індикатор демографічного тиску;

$I_{\text{вік},i}$ – індикатор віку трудових ресурсів;

$I_{\text{міг},i}$ – індикатор міграцій трудових ресурсів.

Таким чином, інтегральний індикатор стану трудових ресурсів, визначений за формулою 1.1, дає однозначну оцінку процесу формування трудових ресурсів районних систем і регіональної системи у цілому. Для детального аналізу просторової диференціації районів Дніпропетровської області за особливостями формування трудових ресурсів можна використовувати як інтегральний індикатор, так і його складові, що розширює інформаційну базу узагальнення результатів дослідження.

Відповідно до неї розраховані прості та інтегральні індикатори на кожний рік досліджуваного періоду. Враховуючи, що індикатори повинні відображати процес формування трудових ресурсів за весь досліджуваний період, класифікації районів виконані за середніми за досліджуваний період значеннями індикаторів. Локальні (часткові) класифікації (за одним індикатором) дають уявлення про динаміку

формування трудових ресурсів під впливом тих факторів, які відображає даний індикатор. Класифікація районів за інтегральним індикатором є узагальнюючою, такою, що комплексно відображає особливості процесу формування трудових ресурсів за весь досліджуваний період.

Відомо, що негативні наслідки глобальної фінансово-економічної кризи в Україні найбільш помітно вразили регіони, що мають високий рівень розвитку промислового виробництва. Дніпропетровська область є одним з лідерів у цьому відношенні і тому наслідки цієї кризи позначилися на стані всіх складових соціально – економічної сфери, у тому числі – і на процесі формування трудових ресурсів. Тому при аналізі динаміки індикаторів доцільно основну увагу звернути на останні роки досліджуваного періоду – 2009 і 2010, які відповідають найбільш несприятливому періоду економічного розвитку країни, зумовленому впливом кризи. При цьому слід зазначити, що 2009 р. відображає етап максимального розвитку кризи, а 2010 р. – етап початку виходу господарства України із кризи.

Результати розрахунків і класифікація районів за середнім значенням інтегрального індикатора наведено у таблиці 1.1.

Дані таблиці 1.1 у вигляді пелюсткової діаграми представлено на рис. 1.2.

Як видно з таблиці 1.1 і рис. 1.2, значення інтегрального індикатора добре диференційовані за часом та у просторі. Його динаміка характеризується двома тенденціями – зростання і зменшення у другій половині досліджуваного періоду.

Таблиця 1.1

Класифікація районів Дніпропетровської області за середнім значенням інтегрального індикатора

Група	Назва району	Роки				Середній	Місце
		2007	2008	2009	2010		
1	Дніпропетровський	2.2642	1.5998	0.7553	0.9262	1.386	1
	Новомосковський	0.9774	0.7934	0.7618	0.8616	0.849	2
2	Криворізький	0.8374	0.6779	0.6714	0.6571	0.711	3
3	Синельниківський	0.7455	0.5444	0.6471	0.6042	0.635	4
	Магдалинівський	0.5929	0.6568	0.6817	0.6024	0.633	5
	Васильківський	0.6075	0.5470	0.6253	0.7234	0.626	6
	Нікопольський	0.6609	0.6117	0.6359	0.5892	0.624	7
	Солонянський	0.5557	0.5614	0.6058	0.7292	0.613	8
	П'ятихатський	0.6845	0.6226	0.5942	0.5501	0.613	9
	Верхньодніпровський	0.6179	0.5757	0.5788	0.6735	0.611	10
4	Широківський	0.5174	0.5452	0.6004	0.6072	0.568	11
	Межівський	0.4740	0.5216	0.6354	0.6020	0.558	12
	Апостолівський	0.5661	0.5443	0.5677	0.5012	0.545	13
	Петриківський	0.5258	0.5448	0.4337	0.6223	0.532	14
	Покровський	0.4803	0.4866	0.6170	0.5245	0.527	15
	Павлоградський	0.5063	0.4479	0.5219	0.6149	0.523	16
	Юр'ївський	0.5029	0.5279	0.5333	0.5108	0.519	17
	Царичанський	0.4964	0.4999	0.5978	0.4711	0.516	18
Криничанський	0.4308	0.5221	0.5619	0.5317	0.512	19	

	Софіївський	0.4706	0.4583	0.5211	0.5783	0.507	20
5	Томаківський	0.4587	0.4460	0.4540	0.5195	0.470	21
	Петропавлівський	0.3598	0.3492	0.4132	0.4921	0.404	22

Перша тенденція спостерігається для Дніпропетровського, Новомосковського, Васильківського, Солонянського, Верхньодніпровського, Широківського, Павлоградського, Софіївського, Томаківського і Петропавлівського районів. При цьому для Дніпропетровського, Новомосковського і Петриківського районів значення інтегрального індикатора є мінімаль-

ними.

Для Криворізького, Синельниківського, Магдалинівського, Нікопольського, П'ятихатського, Межівського, Апостолівського, Покровського, Юр'ївського, Царичанського, Криничанського районів спостерігається друга тенденція – зменшення значень цього індикатора у 2009 та 2010 рр.

Рис. 1.2. Розподіл районів Дніпропетровської області за інтегральним індикатором (ранжовано за середнім значенням)

Характерно, що для Магдалинівського, Межівського, Апостолівського, Покровського, Юр'ївського, Царичанського і Криничанського значення інтегрального індикатора є максимальними.

Територіальний розподіл районів за середнім значенням інтегрального індикатора представлено на рис. 1.3.

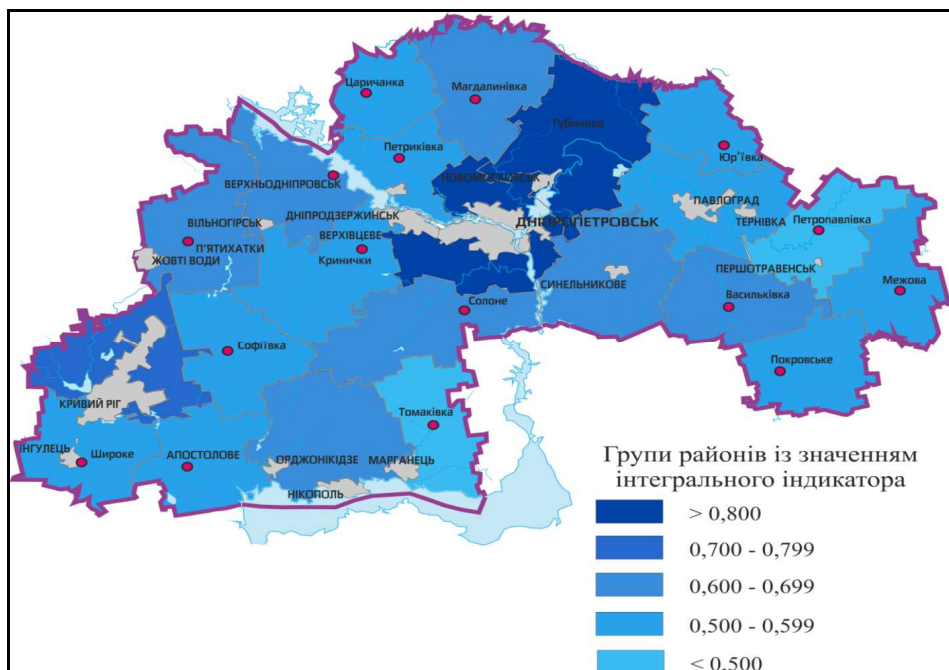

Рис. 1.3. Територіальний розподіл районів Дніпропетровської області за середнім значенням інтегрального індикатора

Висновки. За авторською методикою визначено індикатори формування трудових ресурсів районів: коефіцієнт ефективності вико-

ристання трудових ресурсів, демографічний індикатор, віковий індикатор, міграційний індикатор та інтегральний індикатор формуван-

ня трудових ресурсів. За кожним індикатором виконано класифікацію районів і визначено тенденції динаміки змін індикаторів у часі. Для всіх індикаторів характерними є значення у 2009-2010 рр., які відповідають періоду виходу господарства Дніпропетровської області із фінансово-економічної кризи. Визначено групи районів, для яких позитивні тенденції розвитку процесу формування трудових ресурсів спостерігаються за п'ятьма, чотирма, трьома, двома і одним індикатором. 15 районів характеризуються позитивною динамікою за значеннями вікового індикатора, по 13 районів – за значеннями коефіцієнту ефективності використання трудових ресурсів і демографічним індикатором.

Встановлено, що позитивною динамікою розвитку трудових ресурсів у 2009 та 2010 рр. (період виходу із фінансово-економічної кризи) за всіма індикаторами характеризуються

Васильківський, Петриківський та Софіївський райони; за чотирма індикаторами – Павлоградський, Петропавлівський, Солонянський райони; за трьома – Верхньодніпровський, Новомосковський, П'ятихатський, Томаківський, Царичанський, Широківський, Юр'ївський райони; за двома – Дніпропетровський, Криворізький, Криничанський, Магдалинівський, Межівський, Синельниківський райони; за одним – Апостолівський, Нікопольський, Покровський райони. За сумарним рейтингом виділено 5 груп районів. Першу групу (з найменшою сумою рейтингів) утворюють Дніпропетровський і Новомосковський райони, другу – Криворізький, Синельниківський, Магдалинівський, Васильківський та Нікопольський райони. Найгірші показники за сумарним рейтингом мають Павлоградський, Царичанський, Криничанський, Софіївський, Томаківський та Петропавлівський райони.

Література:

1. *Згалат-Лозинська Л.О.* Економічний механізм ефективного використання трудового потенціалу за умов формування ринкових відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" / *Л.О. Згалат-Лозинська.* – К., 2002. – 18 с.
2. *Покришук В.* Ринок праці України: сучасні тенденції зайнятості населення / *В. Покришук, В. Ковальський, О. Пазюк* // Україна: аспекти праці 2007. – № 5. – С. 3-9.
3. *Слівінська Н.М.* Соціально-економічні та демографічні чинники реалізації трудового потенціалу регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. е. наук: спец. 08.09.01 "Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика" / *Н.М. Слівінська.* – Донецьк, 2003. – 19 с.
4. Соціальні індикатори рівня життя населення: Стат. збірник / Державний комітет статистики України / [Відп. за випуск *І. Калачова*]. – К.: Державний комітет статистики України, 2002. – 227 с.
5. *Чорний Р.С.* Підходи до розуміння суті та структури трудового потенціалу / *Р.С. Чорний* // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.6. – С. 355-361.

References:

1. *Zgalat-Lozyn's'ka L.O.* Ekonomichny'j mexanizm efekty'vnogo vy'kory'stannya trudovogo potencialu za umov formuvannya ry'nkovy'x vidnosyn: avtoref. dy's. na zdobuttya nauk. stupenya kand. e. nauk: specz. 08.02.03 "Organizaciya upravlinnya, planuvannya i reguluvannya ekonomikoyu" / *L.O. Zgalat-Lozyn's'ka.* – K., 2002. – 18 s.
2. *Pokry'shhuk V.* Ry'nok praci Ukrainy': suchasni tendenciyi zajnyatosti naseleння / *V. Pokry'shhuk, V. Koval's'ky', O. Pazyuk* // Ukrayina: aspekty' praci 2007. – # 5. – S. 3-9.
3. *Slivins'ka N.M.* Social'no-ekonomichni ta demografichni chy'nny'ky' realizaciyi trudovogo potencialu regionu: avtoref. dy's. na zdobuttya nauk. stupenya kand. e. nauk: specz. 08.09.01 "Demografiya, ekonomika praci, social'na ekonomika i polity'ka" / *N.M. Slivins'ka.* – Donecz'k, 2003. – 19 s.
4. Social'ni indy'katory' rivnya zhy'ttya naseleння: Stat. zbirny'k / Derzhavny'j komitet staty'sty'ky' Ukrainy' / [Vidp. za vy'pusk *I. Kalachova*]. – K.: Derzhavny'j komitet staty'sty'ky' Ukrainy', 2002. – 227 s.
5. *Chorny'j R.S.* Pidhody' do rozuminnya suti ta struktury' trudovogo potencialu / *R.S. Chorny'j* // Naukovy'j visny'k NLTU Ukrainy'. – 2011. – Vy'p. 21.6. – S. 355-361.

Резюме:

Бойко З.В. КЛАССИФИКАЦИЯ РАЙОНОВ ДНЕПРОПЕТРОВСКОЙ ОБЛАСТИ ПО ИНДИКАТОРАМ ФОРМИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ

Исследования трудовых ресурсов включает в себя получение новой информации на основе выполненного анализа исходных данных. В качестве синтетических параметров районных систем применены индикаторы, с помощью которых выполнен анализ динамики и состояния трудовых ресурсов. На основе указанных индикаторов выполнены частичные классификации и рейтинги районов. За каждым индикатором выполнено классификацию районов и определены тенденции динамики изменений индикаторов во времени. Установлено, что для всех индикаторов характерны значения в 2009-2010 гг, соответствующие периоду выхода хозяйства Днепропетровской области из финансово-экономического кризиса. Определены группы районов, для которых положительные тенденции развития процесса формирования трудовых ресурсов наблюдаются по пяти, четырем, трем, двумя и одним индикатором. Установлено, что положительной динамикой развития трудовых ресурсов в 2009 и 2010 (период выхода из финансово-экономического кризиса) по всем индикаторам характеризуются Васильковский, Петриковский и Софиевский районы; по четырем индикаторам – Павлоградский, Петропавловский, Солонянский районы; по трем – Верхнеднепровский, Новомосковский, Пятихатский, Софиевский, Царичанский, Широковский, Юрьевский районы; по двум – Днепропетровский,

Криворожский, Криничанский, Магдалиновский, Межевской, Синельниковский районы; по одному – Апостоловский, Никопольский, Покровский районы. По суммарному рейтингу выделено 5 групп районов. Первую группу (с наименьшей суммой рейтингов) образуют Днепропетровский и Новомосковский районы, вторую – Криворожский, Синельниковский, Магдалиновский, Васильковский и Никопольский районы. Худшие показатели по суммарному рейтингу имеют Павлоградский, Царичанский, Криничанский, Софиевский, Широковский и Петропавловский районы.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, миграция, демографическое давление, интегральный индикатор, коэффициент эффективности использования

Summary:

Zoe V. Boiko. CLASSIFICATION DISTRICT OF DNEPROPRTROVSK REGION FORMING ON INDICATORS WORKFORCE.

Labour Force Survey includes new information on the basis of the analysis of initial data. As the synthetic parameters of regional systems of indicators applied by means of which the analysis of the dynamics and status of the labor force. On the basis of these indicators made partial classification and rating areas. For each indicator to classify regions and identify changes in trends in the indicators over time. It was found that for all the characteristic values of the indicators in 2009-2010, corresponding to the period when the economy Dnepropetrovsk region of the financial crisis. The groups of the areas for which the positive trends in the development process of the formation of labor resources occur in five, four, three, two and one indicator. It was found that the positive dynamics of the labor force in 2009 and 2010 (the period of recovery from the financial-economic crisis), all indicators are characterized Vasilkovsky, Petrikov and Sophia areas; on four indicators – Pavlograd, Petropavlovsk, Solonyansky areas; for three – Verhnedneprovsky, Novomoskovsky, Pyatihatsky, Sophia, Tsarichanskoye, Shirokovskii, Yurievsky areas; two – Dnepropetrovsk, Krivoy Rog, Krinichansky, Magdalinovsky, Mezhevskoy, Sinelnikovskoye areas; one – Apostolovo, Nikopol, Pokrovsky areas. Total rating of 5 groups allocated areas. The first group (with the least amount of ratings) form Dnepropetrovsk and Novomoskovsk district, the second – Krivoy Rog, Sinelnikovskoye, Magdalinovsky, Vasilkovsky and Nikopol district. The worst figures for the total rating are Pavlograd, Tsarichanskoye, Krinichansky, Sophia, Shirokovskii and Petropavlovsk districts.

Key words: labour resources, migration, demographic pressure, integral indicator, the coefficient of efficiency of use.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 04.10.2015р.

УДК 911.3

Ганна ЛАМЕКІНА

ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОЇ І ЗОВНІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ПОЛЬЩІ

Розкрито основні поняття стосовно дослідження міграційних процесів як фактору впливу на зовнішню політику Польщі. Розглянуто найбільш ефективні методи дослідження взаємозв'язку міграції та зовнішньої політики держави. Виявлено, що існує велика кількість видів міграції, які водночас не виключають одні одних.

Ключові слова: міграційні процеси, еміграція, імміграція, репатріація, воєводство.

Актуальність теми дослідження. Актуальність досліджень міграції зумовлена, насамперед, такими чинниками: різким зростанням та диверсифікацією сучасних міграційних потоків; створенням різноманітних транснаціональних мігрантських спільнот та локальних діаспор; ускладненням соціальних відносин і взаємозв'язків унаслідок міграції як у суспільствах донорах, так і у суспільствах реципієнтах; зменшенням ролі соціально економічних та зростанням ролі і значення соціокультурних чинників у розгортанні міжнародної міграції, що знаходить прояв у адаптаційних та ідентифікаційних процесах та практиках мігрантів, змінах їхньої мотиваційної сфери; потребою вироблення якісно нової оптимізованої державної політики стосовно мігрантів у приймаючих суспільствах та у суспільствах

донорах. [2].

Огляд попередніх результатів наукових досліджень. Розробкою теоретичних засад дослідження міграційних процесів займалися такі дослідники, як О. Пісун, І. Прибиткова, Ю. Римаренко, О. Хомра та інші.

Постановка мети наукового дослідження. Проаналізувати сучасні міграційні процеси населення Польщі, показати, яке практичне втілення вони мають.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до вивчення даного соціального явища (міграція) розглянемо значення цього феномену.

Міграція (від лат. migration – переселення, переміщення, від migro – переселяюсь) фізичних осіб поширена у світі, як складний соціальний феномен, має об'єктивні передумови та